

SBORNÍK

ČESKOSLOVENSKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI

ROČNÍK 81 • ČÍSLO 2 • SVAZEK 86

JAROMÍR DEMEK

SEDMÝ SJEZD GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI SSSR VE FRUNZE 1980

J. Demek: *The 7th Congress of the Geographical Society of the USSR in Frunze 1980*. — Sborník ČSGS 86:2:81—86 (1981). — The author took part on the 7th Congress of the Geogr. Society of the USSR in Frunze (Kirghizia), Sept. 22—27, 1980. He reports on the structure (34 238 members), on scientific, expeditional, popularizing and publishing activities of this Society, on the course of transactions and on very interesting congress excursions to several areas of Kirghizia and to the Soviet republics of Central Asia.

The 7th Congress was aimed at complex problems of present-day geography, the next one will be tend to the relationships between the Nature and the human activities of the point of view of the space. (R.)

Ve dnech 22.—27. září 1980 se konal v hlavním městě Kirgizské SSR — Frunze 7. sjezd Geografické společnosti SSSR. Sjezdu se zúčastnilo 1 220 delegátů a hostí ze všech částí SSSR a delegace geografů ze socialistických zemí — BLR, ČSSR, Jugoslávie, Kuby, MLR, NDR a PLR. Za ČSGS se sjezdu zúčastnila delegace ve složení J. Demek, H. Fričová, M. Muchová, V. Toušek a A. Wahla.

Geografičeskoje občestvo SSSR náleží mezi nejstarší a největší geografické společnosti ve světě. K 1. lednu 1980 mělo ve svých řadách 34 238 činných a 560 kolektivních členů. Za období mezi 6. sjezdem (prosinec 1975) a 7. sjezdem vstoupilo do řad společnosti 9 000 nových členů. Značná část členů jsou učitelé geografie a biologie (v Gruzii, Moldavii a na Ukrajině 55—60 % členů). Asi 0,5 % členů tvoří studenti geografie na univerzitách. Společnost má 14 republikových organizací, 24 poboček, 134 oddělení a 166 územních organizací. Rozvíjí rozsáhlou vědeckou a expediční činnost, propaguje geografii v široké veřejnosti a publikuje velký počet geografických knih a časopisů.

Sjezdy Geografické společnosti SSSR jsou proto významnou událostí nejen v rámci obce sovětských geografů, ale i ve světové geografii.

Sedmý sjezd sovětských geografů byl zahájen dne 22. září 1980 v Kirgizském státním divadle opery a baletu. Sjezd zahájil prezident Společnosti hrdina socialistické práce A. F. Trešnikov, člen korespondent AN SSSR. Na jeho návrh byli do čestného předsednictva sjezdu zvoleni členové Politbyra ÚV KSSS v čele s generálním sekretářem ÚV KSSS a předsedou presidia Nejvyššího sovětu SSSR s. L. I. Brežněvem.

Poté předseda Rady ministrů Kirgizské SSR S. I. Ibraimov přečetl poselství

zaslané sjezdu předsedou Rady ministrů SSSR s. A. N. Kosyginem. Ve svém poselství s. Kosygin vysoce ocenil práci společnosti a zdůraznil, že je zaměřena na rozpracování geografických základů rozmísťování velkých národněhospodářských investic, řešení problémů ochrany životního prostředí a další otázky komunistické výstavby.

Poté akademik I. P. Gerasimov pozdravil sjezd jménem AN SSSR a předseda Státního komitétu SSSR pro otázky hydrometeorologie a ochrany prostředí člen korespondent AN SSSR J. A. Izrael přednesl delší projev jménem sovětských meteorologů a hydrologů. Jménem IGU vystoupil místopředseda výkonného výboru prof. dr. J. Kostrowicki. Sjezd přišli pozdravit i mladí geografové.

Účastníci sjezdu bouřlivým potleskem přijali vyznamenání dvojnásobného hrdiny SSSR I. D. Papanina a akademika I. P. Gerasimova zlatými medailemi společnosti.

Po přestávce následovaly hlavní referáty, a to referát A. F. Trešnikova, V. S. Žekulina, S. B. Lavrova, V. S. Preobraženského, K. A. Sališčeva a A. M. Rjabčikova: Hlavní tendence ve vývoji geografie v epoše rozvinutého socialismu, I. P. Gerasimova „Vědecká ideologie konstruktivní geografie“, zaměřený mj. i na hodnocení 24. mezinárodního geografického kongresu v Japonsku a I. A. Kutuzova „Perspektivy státních geografických a kartografických prací pro zajištění národního hospodářství státu v 11. pětiletce“.

1. Kirgizské státní divadlo opery a baletu ve Frunze, v němž se konalo zahájení 7. sjezdu sovětských geografů. [Foto J. Demek]

Po referátech následoval slavnostní koncert.

Dne 23. září 1980 sjezd pokračoval v Domě stranické výchovy ÚV KS Kirgizské SSR. V moderní budově byla přednesena řada velmi zajímavých referátů, z nichž velký zájem vzbudily referáty A. M. Rjabčikova a A. M. Alpatjeva o úloze geografie při řešení ochrany a zlepšování životního prostředí, K. A. Sališčeva, A. F. Aslanikašviliho a A. P. Zolovského o sovětské kartografii a K. J. Kondratjeva a A. A. Grigorjeva o vesmíru a geografii.

Na plenárním zasedání vystoupili rovněž představitelé delegací socialistických zemí s pozdravy sjezdu. Jménem Československé geografické společnosti předal účastníkům sjezdu pozdravnou adresu předseda společnosti doc. dr. J. Demek, DrSc.

Další jednání sjezdu pak probíhala v nové laboratorní budově státní univerzity ve Frunze. Jednání byla dobře organizována. Sovětští soudruzi použili velmi vhodně tři formy prezentace výsledků, a to za prvé referáty na plénu sekce věnované hlavním problémům, za druhé souborné referáty shrnující a hodnotící soubory panelových vystoupení a za třetí panelová vystoupení u názorných materiálů (map, fotografií, grafů ap.). Jednání probíhala v následujících sekcích:

1. Geografické základy vytváření národohospodářských komplexů a systémů osídlení, 21 plenárních a 112 panelových referátů;
2. Geografické výzkumy pro racionální využívání přírodních zdrojů; 18 plenárních, 3 souborné hodnotící panely a 105 panelových referátů;
3. Současné problémy studia světového oceánu, 17 plenárních, 3 souborné a 31 panelových referátů;
4. Aerokosmické a kartografické metody studia životního prostředí, 19 plenárních a 70 panelových referátů;
5. Převádění vodních zdrojů mezi povodími a jeho vliv na přírodní podmínky a národní hospodářství, 13 plenárních, 1 souborný hodnotící panely a 60 panelových referátů;
6. Problémy komplexního geografického studia a osvojení horských oblastí, 13 referátů plenárních, 3 souborné a 54 panelových referátů;
7. Zlepšení vyučování geografii na středních a vysokých školách, 12 plenárních, 3 souborné a 74 panelových referátů;
8. Způsoby zvýšení efektivity a kvality propagandy geografických poznatků, 19 plenárních, 1 souborný hodnotící panely a 19 panelových referátů.

Již z názvů sekcí je patrné, že sovětští geografové se — na rozdíl od 24. mezinárodního geografického kongresu, na němž převládal tradiční odvětvový přístup — zaměřili na komplexní přístup k řešení otázek současné geografie. Obsah referátů pak skutečně odpovídal názvům sekcí. Zúčastnil jsem se většinou jednání 2. sekce zaměřené na řešení racionálního využívání přírodních zdrojů z hlediska geografie. Na plenárním zasedání sekce byly předneseny významné referáty jako např. J. V. Medvedkova „Příspěvek geografie ke studiu prostředí sídel a řízení kvality životního prostředí“, A. M. Mariniče „O komplexním programu geografických výzkumů pro racionální využívání přírodních zdrojů na Ukrajině“, T. V. Zvonkové, A. V. Dončevové a L. G. Švidčenkova „Geografické prognózování pro racionální využívání přírodních zdrojů“, T. D. Aleksandrovy a G. Haaseho (NDR) „Studium struktury a dynamiky krajiny pro řešení úkolů ochrany přírody“, A. G. Isačenkova „Fyzickogeografické aspekty územního plánování“ a další. Již z názvů referátů je patrný komplexní přístup k řešení problematice i šířka problémů, které řeší na tomto úseku sovětská geografie.

Referáty sekcí byly předem publikovány v 8 svazcích, které obdržel každý účastník sjezdu. Byl dodržován časový rozvrh, takže bylo možné přecházet z jedné sekce do druhé podle zájmu účastníka. Na chodbách laboratorní budovy pak byly vystaveny mapy a grafy k panelovým referátům. Současně v hale se prodávaly publikace a mapy jednotlivých republikových organizací i poboček Geografické společnosti SSSR. Prodejní výstava umožnila učinit si názor o bohaté publikační činnosti společnosti. Mezi prodávanými publikacemi byly i světově významné knihy, např. 1. a 2. díl Geografie světového oceánu, regionální atlasy SSSR a další.

V druhém poschodí pak byla instalována rozsáhlá kartografická výstava. Na výstavě budily značnou pozornost družicové snímky území SSSR ze sovětských kosmických lodí a jejich interpretace, nová originálně zpracovaná mapa dna světového oceánu v měřítku 1:15 mil., nové tematické mapy pro vysoké školy a další. V části věnované zahraniční kartografické tvorbě byl i panel věnovaný ČSSR, jehož jádro tvořily tematické mapy ČSR v měřítku 1:500 000 vydávané Geografickým ústavem ČSAV v Brně v letech 1971—1977.

Dne 27. 9. 1980 se pak odpoledne konalo závěrečné valné shromáždění. Byly na něm oznámeny výsledky voleb předsednictva i čestných členů společnosti. Předsedou na další období byl zvolen opět Aleksej Fedorovič Trešnikov, viceprezidenty V. S. Žekulin, V. M. Kotljakov, E. S. Korotkevič a S. B. Lavrov. Vědeckým sekretářem zůstává L. I. Senčura. Mezi 9 zahraničními čestnými členy zvolenými na sjezdu je i akademik ČSAV a SAV Emil Mazúr.

Závěrečné zasedání shrnulo ještě jednou výsledky předchozího období a vytýčilo úkoly následujících 5 let. Pro uplynulé období byl v SSSR příznačný značný rozvoj socioekonomické geografie, řešení otázek vztahu člověka a přírody z prostorového aspektu a rozvoj územního plánování.

Pro následující období si sovětská geografie vytýčila hlavní úkoly, z nichž vybíráme zejména problémy:

- a) řešení vztahu přírody a společnosti v prostorovém aspektu,
- b) řešení otázek prostorové organizace společnosti,
- c) studium změn přírodních geosystémů jako základu pro prognózu,
- d) studium problémů geografické prognózy, zejména prognózování využívání přírodních zdrojů,
- e) výzkum Země z kosmu,
- f) rozvíjet řešení teoretických problémů geografie a více publikovat o nových směrech v geografii,
- g) rozšířit výzkum světového oceánu a v roce 1983 uspořádat mezinárodní zasedání věnované této otázce,
- h) pokládat geografii obyvatelstva za jeden z hlavních směrů geografického výzkumu a uspořádat v roce 1984 zasedání věnované tomuto oboru,
- ch) zvýšit pozornost studiu fungování a vývoji přírodních geosystémů v rámci antropogenních krajin a uspořádat konferenci Antropogenní krajiny a stability geosystémů,
- i) v kartografii přistoupit k systémovému mapování a automatizaci, vytvářet nové mapy vztahů člověk a příroda a mapy světového oceánu,
- j) věnovat pozornost výchově nových geografů, zejména tvorbě nových učebnic a atlasů, pořádat geografické olympiády a organizovat exkurze pro učitele po SSSR i do zahraničí,
- k) zavedení geografie do vysokých škol technického směru, zejména urbanistům, územním plánovačům ap.,
- l) zvýšit propagaci geografie,

m) zřídit další geografické ústavy při akademiích věd svazových republik (zejména Kirgizie, Běloruska, Kazachstanu) s geografickými stacionáry.

Na zasedání byla rovněž oznámena příprava vydávání 10 svazkové Geografické encyklopedie. Bylo doporučeno vydat seznam geografických pracovišť a geografů SSSR.

Ke sjezdu byla vydána řada sborníků s významnými příspěvky sovětských geografů, jako jsou např. sborníky *Současné problémy geografie*, *Ochrana životního prostředí*, *Geografické výzkumy a problémy ekonomického a sociálního plánování v podmínkách vyspělého socialismu*.

Potleskem byl přijat text dopisu účastníků kongresu Ústřednímu výboru Komunistické strany SSSR.

Během zasedání byly pro geography ze socialistických zemí uspořádány exkurze po městě a do závodů ve Frunze, do Kirgizského státního přírodního parku v Kirgizském hřbetu a letecká exkurze k jezeru Issyk-kul. Letecká exkurze se konala dne 26. 9. 1980 a již let z Frunze do města Przevalsk poskytl účastníkům nezapomenutelné pohledy na pohorí Ťan-šan. V městě Przevalsk byli účastníci slavnostně přivítáni pionýry a představiteli oblasti. Autobusy pak byli přepraveni do Issyk-kulské rezervace ve hřbetu Terskij Alatau, kde si prohlédli okolí lázni Džetyoguz. Výklad podávali jak přední sověští geografové, např. akademik I. P. Gerasimov, dr. R. P. Zimina, tak i místní specialisté a představitelé. Po prohlídce exkurze odjela k zálivu jezera Issyk-kul a odtud k museu N. M. Przevalského. Moderní a obsažná expozice muzea zaujala všechny účastníky. Večer po prohlídce města exkurze odletěla do Frunze.

V neděli 28. 9. 1980 odletěla většina geografů ze socialistických zemí na sjezdovou exkurzi do střední Asie. Počátečním bodem exkurze bylo město Taškent, které po ničivém zemětřesení 1966 bylo s pomocí ostatních sovětských republik vybudováno v reprezentativní hlavní město Uzbecké SSR. Z Taškentu exkurze odjela autobusem přes Ferganskou kotlinu do města Fergana. Během cesty byli účastníci seznámeni s polosuchými oblastmi kotliny i s nově založenými bavlníkovými plantážemi. Následující den 29. 9. geografové navštívili povodí řeky Šachimardan v Alajském hřbetu. Zájem vzbudilo hlavně jezero Kurban-kul. Jezero vzniklo přehrazením řeky Kokon sesuvem vyvolaným zemětřesením asi před 400 lety. Delegation navštívila i museum a mauzoleum národního buditele Uzbekistánu Chamzy Chakimzade a krasnoarmějců, kteří padli za sovětskou vládu. Dne 30. 9. 1980 vedla trasa exkurze z Fergany do Kokandu a poté přes území Tádžické SSR do turistické základny Farchad na břehu Farchadské přehradní nádrže na řece Syrdarja. Velmi zajímavý byl následující den 1. 10. 1980, kdy účastníci měli možnost se seznámit s původním reliéfem a vegetací Hladové stepi a poté postupně sledovat přeměnu této oblasti v úrodná bavlníková pole. Soutěskou Železná vrata, která odděluje hřbet Nuratau od hřbetu Malguzar, se exkurze dostala do povodí řeky Zeravšan a do města Samarkand. Následující den byl věnován prohlídce historických památek Samarkandu a návštěvě výzkumného ústavu vinnictví a ovocnářství im. akademika Šredera. Prohlídka města pokračovala i dopoledne dne 3. 10. Po obědě pak trasa pokračovala do nového socialistického města Niazi a odtud pak polopouštní částí Kyzylkum do Buchary. V sobotu dne 4. 10. 1980 si účastníci prohlédli Bucharu s jejími historickými památkami a po obědě odjeli do vesnice Afšana, kde se v roce 980 narodil známý lékař a filozof Ibn Síná (Avicenna). K výročí 1 000 let jeho narození bylo v rodném místě otevřeno zajímavé muzeum. Exkurze byla zakončena na pahorku Vardanzi, kde do roku 1930 bylo město. V polovině minulého století se však písky pouště Kyzylkum daly do pohybu. Příčinou byl nadměrný výpas skotem a spalování

saksaulu. Město muselo být v roce 1932 opuštěno a postupně bylo zasypáno pouštními písky. Teprve v roce 1947 se podařilo písky zastavit intenzivním vysazováním saksaulu a jeho ochranou. Vznikla tak přírodní rezervace zvaná Vardanzinskij pesčano-saksaulovij zapovednik.

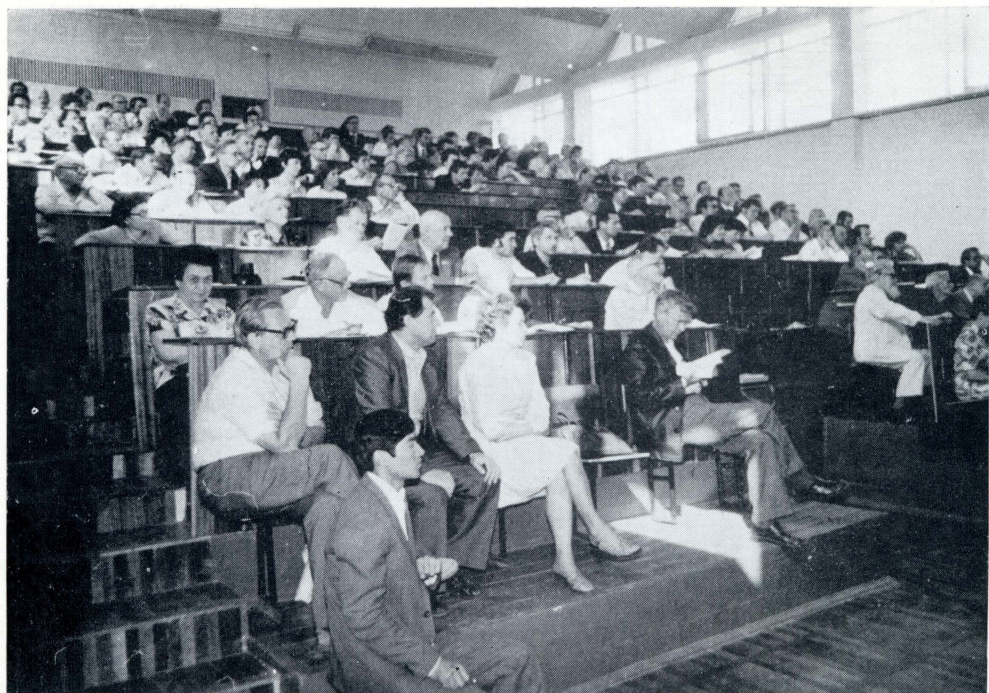
Dne 5. 10. 1980 pak geografové při letu z Buchary do Taškentu zažili „černou“ prachovou bouři nad pouští Kyzylkum a letadlo muselo přistát v Čimkentu v Kazachstánské SSR. Teprve odpoledne bylo možné dále letět do Taškentu. V Taškentu byla největším zážitkem návštěva památníku družby v místech epicentra ničivého zemětřesení z roku 1966.

Sjezd sovětských geografů byl významnou událostí nejen pro sovětské geografie, ale pro celý geografický svět. Byl dobře připraven a zejména 16 sborníků vydaných ke sjezdu představuje cenný materiál, který je kompletním průřezem tvorbou sovětských geografů. Na rozdíl od tradičně zaměřeného 24. mezinárodního geografického kongresu v Japonsku 1980 se 7. sjezd sovětských geografů soustředil na komplexní problémy současné geografie. Sovětští geografové se aktivně podílejí na řešení velkých národohospodářských problémů jako je osvojení zony BAM, plánování výstavby severosibiřské magistrály, převod vod mezi povodími velkých řek i zvýšení hospodářského využití nečernozemní oblasti SSSR. I při těchto velkých úkolech sovětští geografové soudí, že mají stále další výzkumnou kapacitu a žádají vládní orgány o ještě větší zapojování geografů do řešení problémů výstavby komunismu (např. při územním plánování). Současně upozorňují na význam geografické prognózy při plánování ochrany přírody a životního prostředí. Zdůrazňují, že dosavadní zásada uplatňovaná v SSSR, že přírodu chrání ten, kdo ji znečišťuje, dostatečně nefunguje. Zejména profesor A. M. Rjabčikov zdůraznil, že ani nemůže fungovat, protože *příroda je systém (celek) a nesnáší odvětvový přístup. Právě geografie se svojí teorií geosystémů může sehrát při ochraně životního prostředí SSSR vysoce významnou úlohu.*

Sejmý sjezd sovětských geografů ve Frunze tak zhodnotil práci geografů za období 1975—1980 a vytyčil úkoly na dalších 5 let. Závěry, kterých sovětští geografové na sjezdu dosáhli, mají význam pro celou geografii. Geografové socialistických zemí získali na sjezdu možnost nejen se seznámit s nejnovějšími výsledky sovětské geografie, ale i uvidět konkrétní výsledky jejich výzkumů během exkurzí přímo v terénu.

Literatura

- Geografičeskoe obščestvo SSSR v X pjatiletke. Informacionnoje soobščeniije. Geografičeskoe obščestvo SSSR pri AN SSSR. Leningrad 1980, 89 stran.
- Plan i programma polevoj ekskursii po Uzbekistanu s delegatami i gostjami VII sjezda Geografičeskogo obščestva SSSR 28. sentjabrja — 5 oktjabrja 1980 g., Izd. Fan., Taškent 1980, 12 str.
- Programma raboty VII sjezda Geografičeskogo obščestva SSSR. Geografičeskoe obščestvo SSSR pri AN SSSR. Leningrad 1980, 54 str.

1. Zasedání pléna II. sekce sjezdu v laboratorní budově Kirgizské státní univerzity ve Frunze.

2. Účastníci sjezdu před budovou Kirgizské státní univerzity ve Frunze. První zprava člen korespondent AN SSSR P. I. Melnikov.

3. Kozí hřbety v paleogenních sedimentech ve hřbetu Terskij Alatau (systém pohoří Tan-šan).

4. Klenba v sedimentech Ferganské kotliny. Patrný je semiaridní ráz krajiny.

5. Hluboké údolí řeky Kokon v pohoří Alajskij chrebet se seismotektonickými tvary.
6. Soutěska zvaná Železná vrata v průlomovém údolí řeky Zeravšan.

7. Socialistické město Navoi vybudované v poušti Kyzyl-kum.

8. Účastníci 7. sjezdu u muzea Avicenny (Ibn Síná) ve vesnici Afšana u Buchary.

(Snímky 1—8 J. Demek)

